THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST - Telephones: TRINITY 6830-6831
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913.
ALLIED PRINTING TRADES UNION LABEL COUNCIL TORONTO, ONT. 25

טרייסעלט זיך אפ פון דער פעסט!

איבער'ן שטאדט געהען ארום פינסטערע פארשוינען, וועלכע האבען פאר־זיך איין אויפגאבע. זאגען מען זאל ניט געבען קיין געלט און קיין שטיצע צו עקזיסטירענדע צדקה אינסטיטוציעס, ווי די צדקה פעדעראציע, דער אידישער פאלקס פאראיין, דער מושב זקנים, דער אידישער שפיטאל און אנדערע.

קיינער נוייסט ניט וואס דער צוועק איז פון די דאזיגע נפשות. זיי געפינען אבער זייערע וועגען, זיי דערצעהלען, אז אין איין אינסטיטוציע פארשווענדט מען געלט אומזיסט. אין דער אנדערער גיט מען קיין חשבון ניט אפ. נאך אן אנדערע איז בכלל ניט ווערט צו שטיצען. אט די דאזיגע רכילות־טרייבעריי האט שוין געפירט דערצו, אז א סך נאאיווע מענשען, וועלכע קלייבען זיך ניט איבער אין דעם, וואס מען רעדט און מען דערצעהלט, האבען אויפגעהערט צו געבען זייערע ביישטייערונגען, אננעמענדיג דעם כלל: „אז מען קלינגט איז יום טוב". אדער „אויף ניין האט מען קיינמאל קיין חרטה ניט". און די ליידענדע זענען די אינסטיטוציעס.

וואס האבען די דאזיגע ווערים באשעפענישען געגען די זקנים און זקנות פון מושב זקנים, פאר וועלען ארויסרייסען דאס ביסען ברויט פון זייערע מיילער, וועלכען זיי באקומען אויף זייערע עלטערע יארען אין מושב זקנים?

וואס האבען די דאזיגע שמוציגע נפשות צו די ארימע, עלענדע אלמנות, יתומים, הונגעריגע און אומגליקליכע, וועלכע ווערען געשטיצט פון דער צדקה פעדעראציע, זיי זאלען ניט אויסגעהן פון הונגער און קעלט, דורך אגיטירען, אז די פעדעראציע זאל ניט האבען מיט וואס זיי צו שטיצען?

וואס האבען די נבזה ברואים צו די עלענדע קראנקע, שוואכע, גוסס'עסע ארימע לייט, וועלכע ליגען אין די שפיטאלען, און וועלכע דער פאלקס פאראיין העלפט זיי זאלען אין א שטונדע פון הילפלאזיגקייט און האפנונגסלאזיגקייט געהאלפען ווערען מיט א טרייסט און שטיצע?

וואס האבען די דאזיגע בידעריגע פון די נידעריגסטע צו דעם אידישען שפיטאל, וואו א קראנקער און אומגליקליכער באקומט א פלאץ דעם פארוואגלטאן קאפ אנצושפארען?

די דאזיגע, פאר וועמען דער נידעריגסטער נאמען איז צו שעהן, ארביטען אין דער פינסטער. זיי קומען ניט ארויס אין דער עפענטליכקייט, זיי ווייסען, אז דארטען, וואו עס הערשט זונען־ליכט, דארטען וואו עס הערשט רוהיגקייט און קלארער פארשטאנד, דארטען איז פאר זיי קיין פלאץ ניטא.

זאלען זיי דעמאסקירט ווערען. די אידישע טאראנטא האט קיין פלאץ ניט פאר זיי.

אמת, קיין סך מענשען קענען די דאזיגע נפשות ניט פארפירען. יעדער מענש מיט ווי פיעל עס איז פארשטאנד, קערט זיך אפ פון זיי מיט פאר־אכטונג. ווייל וואס פאר א מחלוקה אין שטאדט עס זאל ניט זיין, איבער וואס מען זאל זיך ניט קריגען, פאר אדער געגען א קהלה, מיט אדער אן א ועד העיר, מיט אדער אהן שוחטים, מיט אדער אהן רבנים, דארפען דורכאוים ארימע און עלענדע ליידען? דארף דורכדעם אפגעשטעלט ווערען די וואלטעטיגע ארבייט, איבערהויפט אין אזא קריטישער צייט?

די דאזיגע וואגאבונדען, וועלכע שפילען פאליטיק און ווילען ווייזען די גיט־אידען, אז זיי האבען די אידישע „וואוטס" ביי זיך אין קעשענע, און אז זיי זענען די פארשטעהער פון אידישען פאלק, מוזען פארטריבען ווערען פון דער אידישער גאס. טאראנטא האט פאר זיי קיין פלאץ ניט. זיי טארען ניט ארייננגעלאזען ווערען אין קיין אנשטענדיגער אידישער געזעל־שאפט.

יעדער איד מוז די דאזיגע ברואים פארטרייבען פון זיך ווי א פעסט. זיי געדיינען נאר, ווייל קיינער פראטעסטירט ניט, ווייל קיינער וויל זיך די הענט ניט איינריכטען, זיך מיט זיי צו פארנעהמען. אבער גלייכגילטיגקייט גיט זיי בלויז צו מוט, זיי באקומען מער חוצפה, און פאזירען ווי פאר־שטעהער פון דער אידישער טאראנטא.

יעדע שוהל, יעדע ארגאניזאציע, יעדע געזעלשאפט, יעדע גרופע מוז זיך אפטרייסלען פון דער דאזיגער פעסט, וועלכע פאראומרייניגט די אידישע גאס.

דער ליבעראלער זיעג אין סאוט וועלינגטאן

„סאוט וועלינגטאן", א געגענט אין אנטאריא, פון וועלכען די לעצטע 29 יאר זענען בלויז דערוועהלט געווארען קאנסערוואטיווע מיטגלידער צום פראווינציעלען פארלאמענט, האט אין די לעצטע ביי־וואלען, וועלכע זענען פארגעקומען לעצטען מיטוואך דערוועהלט א ליבעראל.

וואס עס איז שייך דער פראווינץ מאכט עס ניט קיין גרויסען אונטער־שייד, ווייל די הענרי רעגירונג וועט אויך אן דעם האבען 88 מיטגלידער און די ליבעראלע אפאזיציע וועט מיט דעם צוגעקומענעם מיטגליעד האבען בלויז 15 מיטגלידער אין דער לעגיסלאטור. מאראליש האט די יעצטיגע רעגירונג אין אנטאריא באקומען א פאטש, ווייל מיט דער דערוועהלונג פון א ליבעראל אין פלאץ פון דעם פארשטארבענעם מיניסטער האנארייבעל לינקאלן גאלדי, האבען די איינוואוינער פון סאוט וועלינגטאן רעגיסטרירט א פראטעסט געגען דער יעצטיגער רעגירונג.

די ליבעראלען אין זייער גרויסען זיעג גיבען צו, אז די יעצטיגע שלעכטע עקאנאמישע לאגע האט געשפילט א גרויסע ראלע אין זייער זיעג. זיי גיבען צו, אז די וועהלער פון סאוט וועלינגטאן האבען אין זייער פאר־ביטערונג געוואלט ווייזען, אז זיי זענען פאר אן ענדערונג, וועלכע זי זאל ניט זיין, אפשר וועט בעסער ווערען.

וואס די אורזאכען זאלען אבער ניט זיין פאר דעם ליבעראלען זיעג אין די לעצטע ביי־וואלען, איז עס אבער א ווארנונג אין צייט פאר דער יעצטיגער הענרי רעגירונג אין אנטאריא.

אין אנטאריא בושעוועט דער עקאנאמישער קריזיס. דער פארמער ליידט. די ארבייטסלאזיגקייט איז גרויס. דאס וואס די פעדעראלע רעגיר־רונג טוט צו פארלייכטערען די נויט, איז ניט גענוג. און דאס וואס די פראווינץ טוט יעצט אויף דעם געביט, איז אויך ניט גענוג.

א שווערער ווינטער שטעהט אויפ'ן שוועל. די שטייערען זענען הויך. די אויסגאבען זענען גרויס. און די דאזיגע שטייערען דריקען. אמת, די רעגירונג קען ניט העלפען. אהן באשטייערען וועט זי ניט האבען קיין הכנסה. האט זי ניט קיין מיטלען מיט וואס צו העלפען. עס קענען אבער געפונען ווערען וועגען. ביי דער קומענדער סעסיע פון דער לעגיסלאטור מוז די רעגירונג געפינען אן אופן ווי אזוי נאך מער באשטייערען די רייכע אום צו האבען מיט וואס צו העלפען די ארימע. זי מוז געפינען קוועלען פון הכנסה, ניט אנריהרענדיג דעם ארבייטער און דעם פארמער. זי מוז עס טאן, אום צו געווינען דעם צוטרוי פון די מאסען.

דער רעזולטאט פון די ביי־וואלען דארף דינען אלס ווארנונג.

סאנטא

(טעגליכע שמועסען)
פון יצחקי

שאט, אידישע קינדער, איהר ווייסט אז „סאנטא קלאוז" איז שוין דא.

מזל־טוב!

מיט מזל זאלט איהר לעבען!...

ער איז אנגעקומען אהער לעצטע וואך אויף א גרויסען וואגען באצירט מיט פארשיעדענע באפוצונגען און אין דער באגלייטונג פון הונדערטער שמייכלענדיגע קינדערשע אויגען.

אייגענטליך איז דער סאנטא וואס איז אנגעקומען קיין טאראנטא, גאר א שעהן בלאנד מיידעל מיט מילדע בלויע פרויען־אויגען און א זיסע פרויען־שטימע. נאר וואס דען, דאס מיידעל האט געטראגען צוגעטשעפעט א גרויסע, פלאקסענע בארד, און האט געטראגען א רויט און ווייס מיצעל אויפ'ן קאפ.

אויף יוניווערסיטי עוועניו, וואו סאנטא איז אנגעקומען, זענען געשטאנען מענגעס מיט נייגעריגע קינדער, וועלכע האבען אנגעקוואלען פון דער דאזיגער צערעמאניע.

פון יוניווערסיטי עוועניו האט זיך סאנטא פארקערעוועט אויף קווין סטריט און ער האט זיך אפגעשטעלט אויף קווין און יאנג — דארט וואו עס געפינען זיך די גרויסע דעפארטמענט סטארס, און וואו ער וועט זיין אן אנגעלייגטער גאסט ביז איבער קריסטמעס...

* * *

קיין שו לעגענדארע פיגור אין דער אפשר אזוי פיעל ניט עקספלואטירט ווי גאנצער מענשליכער געשיכטע ווערט אפשר אזוי פיעל ניט עקספלואטירט ווי דער דאזיגער ארימער סאנטא. פאר־א־יאהרען, געדענק איך, האט א וואש־מאשין קאמפאניע אויף יאנג סטריט, ארייננגע־רוקט דעם דאזיגען אלטיטשקען אין א וואש־מאשין און האט איהם געלאזט זיך דארט טובל'ען וואכען־לאנג. עס איז גע־ווען א פריקרע בילד צו צוזעהן. ווי מען האט גענומען א פארהייליגטע פערזאן און מען האט איהם געלאזט טאנצען ארויף און אראפ אין דער וואש־מאשין, האלטענ־דיג זיך צוגעטשעפעט צום מיטעלסטען שטאנג אין דער מאשין.

אבער דאס איז דאך ניט דער איינ־ציגער אופן ווי אזוי דער גוטמוטיגער, לע־גענדארישער אלטיטשקער וועלכער קריכט דורכ'ן קוימען אין דער קריסטמעס־נאכט און ברענגט די קינדערלאך אנגעשטאפטע זאקען מיט אלדאס גוטס — ווערט אויס־גענוצט פון די פארשיעדענע כיטרע גע־שעפטסלייט פאר ביזנעס־צוועקען.

בלויז אין א לאנד וואו דער דאלאר שטעהט העכער פון אלע געטער, קאן אזעלכעס טאלערירט ווערען.

* * *

איך פערזענליך האב זיך דערוואוסט וועגען סאנטא'ס אנקומען אהער, ניט דורך זיין פאראדנעם אנקומען, נאר דורך די ערב־קריסטמעסדיגע אפיעלס אין די צוויי לאקאלע אווענט־צייטונגען.

עס איז שוין געווארען א יערליכע גויטוועגדיגקייט פאר די ענגלישע צייטונ־גען צו שאפען א קריסטמעס־פאנד פאר די ארימע גויים.

א גאנץ יאהר איז ווי עס איז, נאר קריסטמעס טאר קיינער ניט הונגערען...

די איינפלוסרייכע ענגלישע צייטונגען ווערען דאריבער טעטיג ערב קריסטמעס — אן ערך דריי פיער וואכען פריהער, און הויבען אן זאמלען ביישטייערונגען פאר די ארימע, וועמען עס קאן, חלילה, גע־שטערט ווערען צו האבען א פאסיגען מאל־צייט אויף קריסטמעס.

די סאלוויישאן ארמי ווערט אויך באזונדערס טעטיג ערב קריסטמעס. אינ'ם פראסטיגען דעצעמבער־טאג פון קריסט־מעס שטעהען זייערע „אגענטען" אויף אלע „ביזי"־קארנערס און ציהען צו די אויפ־מערקזאמקייט פונ'ם עולם דורך קלינגען מיט ספעציעלע גלעקלאך...

זיי העלפען אויך די ארימע אויף קריסטמעס. און וואס איז מכוח די פאר־שיעדענע אנדערע קריסטליך רעליגיעזע אינסטיטוציעס און קערפערשאפטען וועל־כע לייגען איין וועלטען צו העלפען מיט א קריסטמעס־מאלצייט די ארימע.

עפעס טראגט עס דעם זעלבען כא־ראקטער ווי די אידישע אפיעלס ערב פסח צו באזארגען די ארימע אידען מיט מצות און מרור אויף פסח..

א גאנץ יאהר איז עס ווי עס איז, נאר ערב פסח טאר א איד ניט זיין אהן מרור און מצות.

איהר פארשטעהט?....

* * *

די קריסטמעס פאנדס אין די לאקא־לע ענגלישע צייטונגען האבען אבער פאר מיר א גאנץ באזונדער באדייטונג. פון די פארשיעדענע טעגליכע הארצרייסענדע אפיעלס אין די צייטונגען דערווייס איך זיך דעם אמת'ען עלענד און נויט וועלכער הערשט צווישען אונזערע קריסטליכע שכנים אין טאראנטא.

פידע אווענט־צייטונגען זוכען צו אריבערשטייגען זיך איינס דאס אנדערע מיט זייערע טרויעריגע געשיכטעס, כדי צו אויפוועקען וואס מעהר די עפענטליכע

די „זיבעטע זאטע יארען" פון לאטווישע אידענטום גייען צום סוף

אויפ'ן שוועל פון די „זיבען הונגער־יאהרען". — לעטלענדי־שע אידען פארלירען איין פאזיציע נאך דער אנדערער. — אידישע יונגעלייט לויפען אין דער ארמיי אלס פרייווי־ליגע. — אידען האבען אנגעוואוירען דריי מאנדאטען צוליעב עטליכע הונדערט שטימען.

פון ה. שער

נאך גאר ניט לאנג צוריק האט מען פון אלע זייטען מקנא געווען דעם קליי־נעם קיבוץ אין לעטלאנד. יעדער איינער, וואס איז צו אונז געקומען פון דער פרעמד, פלעגט זיך ניט קאנען אפלויבען פון די באדייטענדע פאליטישע רעכט, וואס אידען אין לאטוויע געניסען, און פון זייער עקאנאמישען וואוילשטאנד. לעט־לאנד איז געווען כמעט די איינציגע מלוכה אין אייראפע, וואו די מעוטים־טעאטערן, בתוכם אויך דער אידישער, האבען באקומען א היבשע סובסידיע פון דער מלוכה. אויך די אידישע קולטורעלע ארגאניזאציעס האבען געקאנט אנטוויק־לען א פארצווייגטע טעטיגקייט ווידער א דאנק דער שטיצע מצד דער מלוכה, וועל־כע האט געדעקט א גרויסען טייל פון זייער בודזשעט. אידישע לערער האבען ניט געליטען קיין הונגער, ווי, למשל, אין פוילען, און האבען ניט געוואוסט קיין דאגות חיונה. דער מסחר, וועלכער איז געלעגען, דער עיקר אין אידישע הענט, האט געבליהט, און צענדליגער טויזענטער אידען האבען געמאכט פון איהם א פיי־נעם לעבען.

אויך אויפ'ן פאליטישען געביט האבען די אידען געשפילט ווייט ניט קיין קליינע ראל. דאס איז מעגליך געווען צו־ליעב דעם, ווייל אין אלע ביז־איצטיגע פארלאמענטען האט זיך ניט געקאנט ביל־דען קיין איין רעגירונג אהן דער אונטער־שטיצונג פון די מעוטים, וועלכע האבען אויף אזא אופן געהאט א מעגליכקייט אויסצוקעמפען פאר זיך געוויסע רעכט. און אויב די אידען האבען דאך ניט בא־קומען אלץ, וואס זיי האט געקומט על פי יושר, איז עס אין א גרויסער מאס געווען די שולד פון די אידען גופא, וועלכע הא־בען ניט געקאנט געפינען צווישען זיך קיין געמיינזאמען לשון.

...

נען נעפאלען די טעאטערן און קולטור־ א מורא, אז די וואהלען וועלען זיין ניט האבען די יעניגע לעטישע פארטייען.

(„איטא").

וואס מ. י. בערדיטשעווסקי זאגט וועגען אידישע שרייבער

געזאמעלט פון חיים קירשענבוים

אויף ספעקטארען האט מ. י. בערדי־טשעווסקי געזאגט, אז ער איז געווען דער פשוט'ערסטער שרייבער, אהן חכמות און אהן קונצען.

ער האט געהערט צו דעם סארט, וואס אז זיי שרייבען, שניצען זיי ניט די פעדער א האלבע שעה צייט, און טובלען זיך ניט, איידער זיי נעהמען ארויס דאס פיינע פאפיר, גליך ווי זיי וואלטען גע־ווען דער כהן גדול וואס געהט פראוועון די עבודה! גארניט; ער האט זיך אנידער געזעצט און האט אנגעשריבען אביסעל אויף ראמאן לשון עטליכע אידישע ראמא־נען, וואס אין זיי דערצעהלט ער וועגען מענשען און וועגען דעם, וואס ער רופט דאס לעבען... א פראסטער בשר־ודם מיט בלוט, ניט קיין גערונען בלוט...

אויף פרוג'ן האט בערדיטשעווסקי גע־זאגט: וואס פרוג האט געמאכט אויף רוסיש ווייס איך ניט. אבער פונזיינע אי־דישע „שירים" ווייס איך גראדע יע. נאר מיר דאכט זיך, אז זיי וואלטען געמאכט דעם אמת'ן רושם ווען זיי וואלטען בא־שטאנען פון א פערטעל פון דעם. וואס עס איז דא. לייענט מען איין שיר פון פרוג'ן און נאך איינעם, הערט מען נאך אין זיי דעם קול פון א לעבעדיגען אידען. אבער אז מען לייענט מעהר און מעהר, קומט שוין אוים, אז דאס זיינען פיוטים פון א מחזור, שירים זענען דאס ניט, און ליעבע פון א פאלק זענען דאס אויך ניט. אבער תפלות זיינען זיי, אמת'ע תפלות פון א סידור, און איידער א פראס־טער איד זאל זאגען ברכות און זיי ניט פארשטעהן, וואלט געווען א סך גלייכער, אז ער זאל דאוונען און זאגען פרוג'ס שירים...

אויף בעל מחשבות'ן האט בער־דיטשעווסקי געזאגט: (בעל מחשבות איז דער פסעוודאנים פון דר. עליאשעוו). ער אליין איז א קריטיקער, און ווי זאגט דער פסק: אויף א שכן זאל מען ניט ריידען. קיין נאר איז ער אויך ניט, און געלייענט אין אנדערע לשונות האט ער אויך אבי־סעל. אמאל, אז ער איז אין גאנצען אביעק־טיוו ווייס ער ביי וועמען עס קוועטשט דער שוך. אבער ביי זיך — קיינמאל ניט...

אויף ש. ראזענפעלד, האט ער גע־זאגט: אז ער איז איינער וואס האט אויף זיך גענומען דעם עול צו זאגען אנ־דערע ביטערע רייד. און זיך מוז מען דאך אויך אמאל שלאגען אשמנו...

זיין אידיש איז מעהר מאמרים־לשון. גראדע שלעכט איז עס ניט...

אבער גוט איז עס אויך ניט. און א הונגעריגער ווערט דערפון ניט זאט...

אויף הלל צייטלין האט בערדי־טשעווסקי געזאגט:

מיר האבען א גרויסען מוכיח, און דאס איז ר' הלל צייטלין, וואס זיין שורש נשמה'לע איז מעהר לשון קודש; און דוקא ווילט זיך איהם זיין א ישעיה אויף אי־דיש.

און זיין אידיש גראגערט און הילכט און ווייזט זיך אוים מעהר ווי א געפיל־דער איידער א שפראך. אודאי זוכט צייט־לין דעם אמת. אבער ער זוכט איהם מיט שטעקענס און ניט מיט קיין ליכט...

אויף י. ח. ברענער האט בערדי־טשעווסקי געזאגט:

אז מען קוקט אהן ברענערען: איז א מחיה, א מענש מיט א געזונטען גוף און א פראסט פנים, אנגעטאן פראסט און אהן א שום העוויה, קאן מען בשום אופן ניט מיינען אז מען האט פאר זיך א העברעאישען שרייבער. א אידישער שריי־בער וואלט יא געקאנט אזוי אויסזעהן, אז ער וואלט געזאגט: איך היים רייזען, אברהם רייזען וואלט מען איהם טאקע גענעלויבט.

...

ארייננטראגען אביסעל מעהר סדר אין אי־דישען לעבען. די דאזיגע אויפגאבע וועט אויף זיך נעהמען דער אידישער נאצי־אנאל־ראט, וואס איז איצט געשטעלט גע־ווארען אויפ'ן סדר־היום פון די אידישע פאליטישע פארטייען.

געוואלט ברענגען צו קבורה א לעבע־דיגען אידישען בחור

פון לעמבערג מעלדעט מען וועגען פאלגענדען טראגי־קאמישען פאל:

אברהם מאיר זוסמאן, אן 18 יאה־ריגער בחור איז קראנק געווארען. ניש־

דער דאקטאר האט איהם איבערגע־שיקט אין אלגעמיינעם שפיטאל. זוסמאן איז דארט געלעגען א פאר טעג, מען האט איהם אפערירט און ער איז ליידער גע־